https://doi.org/10.52505/1857-4300.2021.3(315).11
CZU:81’36’373.612.2:27-23

STRUCTURI METAFORICE IMPLICÂND SUBSTANTIVE DEVERBALE, REPERABILE ÎN TEXTELE-ACATIST

Ecaterina BRĂGUȚĂ

Cercetător științific stagiar
E-mail: cateacebanu@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3999-8985
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Metaphorical Structures Involving Deverbal Nouns Characteristic of the Akathist Text

Abstract

Orthodox hymnography comprises a wide variety of musical-poetic structures. Among them, the akathist stands out both in terms of size and aesthetic features or in terms of frequency of use in the practice of prayer. From the point of view of linguistic interest, we notice the abundance of deverbal nouns in the structure of the akathists, present at all levels of text structure. The multifunctionality of the deverbal nouns within this type of text also includes the aesthetic dimension of the hymn. In the current article we will focus on the dominant metaphorical structures, formed on the basis of deverbal nouns, which highlight fundamental concepts of Christianity.

Keywords: hymnography, akathist, deverbal nouns, full infinitive, conceptual metaphor, nominal metaphor.

Rezumat

Imnografia ortodoxă cuprinde un ansamblu bogat de structuri poetico-muzicale. Printre acestea, se evidențiază acatistul atât ca dimensiune, cât și ca particularități estetice sau ca frecvență de utilizare în practica de rugăciune. Din punctul de vedere al interesului lingvistic, observăm abundența substantivelor deverbale în structura acatistelor, prezente la toate nivelurile de structurare a textului. Polifuncționalitatea deverbalelor în interiorul acestui text vizează inclusiv dimensiunea estetică a imnului. În articolul curent vom evidenția structurile metaforice dominante, formate în baza substantivelor deverbale, prin care sunt reliefate concepte fundamentale ale creștinismului.

Cuvinte-cheie: imnografie, acatist, substantive deverbale, infinitivul lung, metafora conceptuală, metafora nominală.

Articolul curent face parte dintr-o cercetare mai amplă asupra substantivelor deverbale reperabile în imnografia ortodoxă, în particular în ansamblul acatistelor românești. Am remarcat prezența masivă a acestor unități lexicale în textele cercetate,

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)

iar ulterior am tins să observăm valorile gramaticale, semantice, stilistice, textuale pe care le comportă numele derivate de la o bază verbală. Întâi de toate, trebuie specificat că deverbalele demonstrează o plurifuncționalitate în economia acatistelor. În cele de mai jos, vom insista asupra unui singur aspect, și anume: imprimarea dimensiunii estetice unui text religios prin prisma substantivelor deverbale, care se suprapune pe conceptualizarea metaforică, adică cunoașterea aspectelor spirituale este transpusă lingvistic prin mijlocirea metaforelor conceptuale, care sunt rezultatul experiențelor acumulate de-a lungul veacurilor.

Imnografia sau imnologia reprezintă: a) arta compunerii poeziei religioase creştine, mai precis a imnurilor folosite în cultul bisericesc; b) disciplina care se ocupă cu studiul acestora; c) ansamblul cântărilor folosite în cultul ortodox. Imnografia stabilește conexiuni cu numeroase discipline teologice, precum *liturgica*, *dogmatica*, *patristica*, *hagiografia*, *iconografia*, *indicațiile tipiconale*. Raportul cu liturgica este dictat de necesitatea exercitării cultului religios, aceasta fiind o relație directă. O altă disciplină care se alimentează din imnografie este dogmatica. Imnografia mai este considerată un izvor de inspirație în cadrul tradiției bisericești, pentru conținutul propriu-zis teologic sau dogmatic al imnurilor (o clasă de cântări liturgice se și numesc „dogmatice", tocmai pentru mesajul lor teologic bine stabilit). Patristica se intersectează cu imnografia prin demersul determinării paternității imnurilor sau textelor patristice. Hagiografia, iconografia și imnografia mențin conexiuni strânse: imnografia se inspiră, dar poate să și completeze sau să îmbogățească viața unui sfânt; la rândul ei, viața unui sfânt este o „icoană narativă". Dintre cei mai cunoscuți imnografi, autori ai cântărilor bisericești, vom aminti de Sf. Roman Melodul, Andrei Criteanul, Cosma Imnograful, Efrem Sirul, Ioan Scolasticul, Iosif Imnograful, Nicodim Aghioritul, Teodor Studitul, Ioan Damaschin, Grigore de Nazianz ș.a.

Pe parcursul istoriei creștinismului s-au fundamentat câteva forme distincte de text cantabil, utilizate în cadrul oficierii slujbelor religioase, ele sunt: *troparul*, *stihira*, *condacul*, *canonul*. Aceste texte au structuri fixe, fără a admite intervenții majore, iar din ele derivă mai multe forme de cânt religios. Articolul curent se va axa doar asupra textului *acatist*, un subtip al *canonului*.

Acatistul reprezintă o formă a condacului arhetipal. Se deosebește prin calități poetice elevate, fiind bogat în metafore şi alte forme de stil alese cu deosebită grijă, destinat preamăririi Domnului Hristos, Născătoarei de Dumnezeu ori unui sfânt. Acest imn se cântă totdeauna şi integral în poziție neşezândă, în picioare (gr. ἀκάθιστοσ/ *a-katist-os* = ne-aşezat) (Branişte, 2001, p. 17). În ansamblul imnografiei ortodoxe, acatistul este o cântare de laudă, de proporții, care, deşi nu face parte nemijlocită din circuitul liturgic, este un tip de rugăciune, având o răspândire largă în practica ortodoxă și o mare popularitate în rândul credincioşilor, la care se apelează fie în ziua prăznuirii unui sfânt, fie în cadrul pravilei zilnice

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)

de rugăciune, fie la necesitate (acatistele sunt recomandate spre lectură în anumite contexte: pentru izbăvire de patima beției, pentru vindecare de cancer, pentru luminarea minții etc.). Totodată, vom sublinia că acatistul este un text în care se intersectează cântecul ortodox, adică imnografia, și rugăciunea creștină.

În ortodoxie, rugăciunea este văzută ca un element esențial al vieții omului în relația cu Dumnezeu. Încă din Vechiul Testament, rugăciunea și milostenia erau considerate prioritare în raport cu alte manifestări exterioare (Bria, 1994, p. 338). Cele mai multe explicitări cu referire la acest aspect, oferite de Părinții Bisericii, converg către ideea de comunicare *om – Dumnezeu*, exprimată prin sintagme de felul „vorbire adresată lui Dumnezeu" (Sf. Ioan Gură de Aur), „convorbire cu Dumnezeu" (Sf. Grigore de Nyssa), „înălțarea minții către Dumnezeu sau cererea celor ce se cuvin de la Dumnezeu" (Sf. Ioan Damaschinul). Dicționarele contemporane atestă termenul rugăciune cu următoarea semnificație: „Actul esențial, fundamental al vieții noastre religioase, este mijlocul de a ne pune în legătură directă cu Dumnezeu, prin înălțarea gândului, a inimii, a voinței noastre spre El" (Branișteș, 2001, p. 413).

Cercetătoarea D.-L. Teleoacă subliniază tridimensionalitatea actului de rugăciune, care este, în același timp:

- *act mental* → „înălțarea gândului, a voinței către El";
- *act verbal* → articularea „textului" rugăciunii;
- *act gestual* → rugăciunea este însoțită de însemnarea cu semnul crucii, statul în genunchi, metanii, ridicarea mâinilor.

Tipuri de rugăciune. În funcție de scopul urmărit de emițător, se deosebesc câteva tipuri de rugăciune: *rugăciune de cerere* (caracteristică vieții pământești), *de mijlocire* (asociată celei de cerere, cu diferența că este adresată Maicii Domnului sau sfinților), *de laudă*, *de mulțumire*. O altă dihotomie care trebuie amintită aici ține de rugăciunea individuală (particulară) – rugăciunea comunitară (publică, obștească), care este rugăciunea oficială a Bisericii, rânduită în cărțile de cult.

Rugăciunea ortodoxă este o continuare a tradiției veterotestamentare, potrivit căreia „în rugăciune, profeții și drepții, obțin putere dumnezeiască" (Bria, 1994, p. 338), iar Psalmii sunt un indicator al importanței rezervate actului de comunicare dintre om și Creatorul său. Noul Testament oferă numeroase exemple de rugăciuni, cunoscute după numele celor care le-au rostit (Pruteanu, 2009): rugăciunea Mariei „Mărește suflete al meu pe Domnul" (Luca 1, 46-55); rugăciunea lui Zaharia „Binecuvântat este Domnul Dumnezeul lui Israel" (Luca 1, 68-79); rugăciunea lui Simeon „Acum slobozește pe robul tău Stăpâne" (Luca 2: 29-32). Totuși, rugăciunea emblematică a creștinătății, inclusă în *Testamentul Nou* este rugăciunea domnească sau „Tatăl nostru".

O rugăciune autentică solicită a fi rostită cu mintea, buzele și inima, prin urmare, pretinde o implicare emotivă din partea emițătorului, care, de multe ori, se poate realiza prin medierea cântecului, capabil de transgresarea granițelor stabilite

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)

de „înlănțuirea cuvintelor”, astfel încât „actul cântării sporește forța ilocuționară/ perlocuționară a rugăciunii” (Teleoacă, 2016, p. 381).

Acatistul face parte din categoria textelor cantabile; în biserică, la oficierea unui acatist, de obicei, se alternează fragmentele cântate (refrenele condacelor „Aliluia!” și ale icoaselor, de ex.: „Bucură-te, ceea ce ești plină de dar, Născătoare de Dumnezeu Fecioară, bucuria tuturor celor necăjiți!”) cu cele citite (condacele și icoasele). În unele biserici, partea cantabilă îi antrenează pe toți membrii în actul de verbalizare a rugăciunii, pentru a spori calitatea rugăciunii, împlinind totodată îndemnul lui Hristos „Unde sunt doi sau trei adunați în Numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor” (Matei 18: 20).

Timpul și spațiul destinat rugăciunii poate fi rezumat prin cuvintele Sf. Ap. Pavel: „Rugați-vă neîncetat!” (1 Tesaloniceni 5: 17), adică pe parcursul întregii vieți și în orice loc s-ar afla creștinul. Cu toate acestea, există momente distincte când rugăciunea este recomandată în mod special: dimineața, seara, înainte și după masă, în necazuri și încercări. Cât privește locul rugăciunii, aceasta se poate realiza, tainic, oriunde, dar este necesară și rugăciunea comună în cadrul instituțional al Bisericii (în zile de sărbători, duminica, la vreme de încercare și alte evenimente).

Procesul de difuzare a rugăciunilor în limba română începe după mijlocul secolului al XVI-lea, odată cu apariția primelor traduceri de carte religioasă precum: molitvelnice, ceasloave, evloghioane, însă culegerile de acatiste urmează să iasă de sub tipar cu întârziere de câteva secole.

Dimensiunea estetică a imnului acatist

Aria literaturii religioase conține o multitudine de texte care se deosebesc ca origine, perioadă de scriere, tematică, stil. Textele religioase se pot grupa acoperind toate stilurile funcționale tradiționale, punând în dificultate lingviștii în privința delimitării unui stil religios separat sau încadrării acestora în stratificarea stilistică consacrată.

Imnografia ortodoxă, din care vom evidenția genul acatistografic, alături de alte rugăciuni, precum și de psalmii *Vechiului Testament*, este apropiată stilului beletristic. Aceste texte pot fi „subsumate așa-numitului cod textual estetic, în speță unui cod retoric, în terminologia lui Chandler, autor care definește acest cod prin opoziția cu un cod textual științific” (Teleoacă, 2016, p. 4).

Funcția expresivă (emotivă) și conotativă cunosc o realizare sub semnul sacrului. Astfel, prima este condiționată de raportarea eului la persoana divinității, iar cea de-a doua cunoaște o specificitate datorată unei comunicări care are loc între două planuri (două lumi) asimetrice: uman și divin/ teluric și transcendent.

Rugăciunea creștină, în consecință și acatistele din care vom cita în lucrarea curentă, sunt marcate de poeticitate, ceea ce nu contravine în niciun fel funcției teologico-liturgice pe care o actualizează. Construită pe principiul intertextualității, rugăciunea creștină dispune de un univers figurativ foarte bogat, manifestat la nivel semantic și sintactic.

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)

Substantivele deverbale, manifestând particularități semantice și gramaticale specifice, manifestă o potență deosebită în susținerea unor structuri figurative cu semantică indefinită ca trăsătură distinctă a textului sacru. În imnurile-acatiste prezența epitetelor, a expresiilor metaforice, a superlativului, formate prin antrenarea substantivelor deverbale, atinge o frecvență considerabilă. Vom insista în continuare tocmai asupra arsenalului figurativ construit prin medierea nominalizărilor verbale, plasticizate prin figuri sintactice și figuri semantice.

Valențe metaforice ale substantivelor deverbale în acatist

Textul religios apelează la metaforă în demersul accederii către adevărurile ce depășesc capacitatea rațională a omului. Imnurile ortodoxe includ metafore simple, în acord cu imaginarul biblic (*adânc*, *lumină*, *scară*), dar și structuri mai complexe: a) structuri genitivale; b) structuri verbale conotate metaforic. În ansamblu, acestea participă la conceptualizarea metaforică a adevărurilor de credință.

Conceptualizarea metaforică a persoanelor Sfintei Treimi: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt

Metafora este un procedeu de prezentare a atributelor divinității, atribute care relevă dimensiunea „greu de cuprins" a lui Dumnezeu. În acatistele cercetate se face uz de o serie de expresii metaforice consacrate, în acord cu tradiția creștină și textele religioase anterioare, or, acatistul este construit pe principiul intertextualității, manifestat la nivel de personaje, evenimente, sintagme, figuri de stil.

Printre noțiunile-cheie explicitate în manieră figurativă sunt cele ale **Sfintei Treimi**, în trei ipostaze *„**Luminătorule** cel în trei Sori"* (Ac. Sf. Treimi), având determinări distincte pentru fiecare persoană. Această unime întreit sfântă, adică Dumnezeu, este situată în afara oricăror limite spațiale, temporale, transcendentale, fiind: ***Făcătorul** celor văzute și al celor nevăzute; **Purtătorul** de grijă; **Judecătorul** nostru; **Chivernisitorule** cel cu dragoste îmbelșugată al celor de acum și al celor viitoare* (Ac. Sf. Treimi).

Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sunt reprezentați printr-o serie de metafore preluate dintr-un text în altul, asigurând unitatea conceptuală și organicitatea figurativă a imnografiei ortodoxe, în acord cu alte texte subsumate stilului religios.

Astfel **Tatăl** este *„**Făcătorul** a toată făptura cea văzută și cea* nevăzută" (Ac. Sf. Treimi); *„**Făcătorul** cel preveșnic"* (Ac. Sf. Treimi); *„**Făcătorul** cerului și al pământului"* (Ac. Bunei Vestiri); „Creatorul *îngerilor"* (Ac. Sf. Serafim); *„**Ziditorul** lumii Cel fără de început"* (Ac. Sf. Irh. Nicolae).

Cea mai bogată reprezentare figurativă este specifică persoanei **Fiului**, ca urmare a faptului că El este Cel Care s-a întrupat și S-a arătat oamenilor. În consecință, ansamblul acțiunilor pământești și al propovăduirilor Sale directe a generat o varietate foarte mare de nume-atribute ale lui Iisus Hristos, atestate în scrierile religioase.

Iisus Hristos este desemnat, întâi de toate, ca *Mântuitor*: *„Bucură-te*, *Ceea ce ai născut pe **Mântuitorul** celor rătăciți"* (Ac. Bunei Vestiri); *Judecător*/*Judecătorul cel drept: „Bucură-te*, *îmblânzirea **Judecătorului** celui drept"*

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)

(Ac. Bunei Vestiri), *„**Judecătorul** celor vii și al celor morți”* (Ac. Domnului nostru Iisus Hristos); *îndelung-Răbdător*, alături de alte sintagme care avansează pe traiectul limbajului poetic, ***Lucrătorul** iubirii de oameni; **Săditorul** vieții noastre: „Bucură-te*, *ceea ce ai lucrat pe **Lucrătorul** iubirii de oameni// Bucură-te*, *Ceea ce ai născut pe **Săditorul** vieții noastre”* (Ac. Bunei Vestiri); *Împodobitorul tuturor*: *„Vrând **Împodobitorul** tuturor să mântuiască lumea* (...) *pentru noi S-a arătat om ca noi”* (Ac. Bunei Vestiri); *Dezlegătorul datoriilor: „**Dezlegătorul** tuturor datoriilor omenești venit-a singur la cei ce se îndepărtaseră de harul lui”* (Ac. Bunei Vestiri); *Apărătorul cel mare; Biruitorul iadului; Iubitorul de oameni* (Ac. Domnului nostru Iisus Hristos); *Răscumpărătorul cel făgăduit* (Ac. Sf. Treimi). Unele reprezentări figurativ-cognitive sunt comune pentru persoana Tatălui și a Fiului, *Făcător* și *Judecător: „Arătat-a făptură nouă*, *arătându-se **Făcătorul** nouă*, *celor ce suntem făcuți de Dânsul”; „Că **Făcătorul** cerului și al pământului te-a gătit pe tine*, *curată*, *sălășluindu-Se în pântecele Tău”* (Ac. Bunei Vestiri). La nivelul ortografierii, numele Fiului sunt redate întotdeauna cu majusculă.

Duhul Sfânt cel mai frecvent este determinat de „Mângâietor”.

Toate lexemele din seria substantivelor deverbale la vocativ formează o grefă metaforică care se înscrie în postulatul: dragostea este ziditoare. Sub cupola semică generică a verbului *a face* se regăsește întreaga paradigmă sememică a termenilor metaforici sus-menționați cu derivații conotative deosebite: *Făcătorul – Creatorul – Ziditorul – Mântuitorul – Judecătorul – îndelung-Răbdător – Lucrătorul – Săditorul – Împodobitorul – Dezlegătorul – Apărătorul – Biruitorul – Iubitorul – Răscumpărătorul*.

Mariologia. Teotokia Fecioarei Maria

Fecioara Maria are doar un singur nume-atribut construit cu ajutorul unui substantiv deverbal – *Născătoare de Dumnezeu*. În prezent acest termen este invocat practic în toate rugăciunile, cultul Maicii Domnului fiind foarte dezvoltat în ortodoxia contemporană. Însă calitatea de Născătoare de Dumnezeu i-a fost atribuită mai târziu și definitivată sinodal prin secolele IV-V.

Învățătura ortodoxă despre Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu (mariologia), în forma moștenită până în zilele noastre s-a constituit de-a lungul secolelor. Fundamentarea accepției de Născătoare de Dumnezeu are loc la Sinodul al III-lea (Efes 431), ca rezultat al conflictului dintre Chiril al Alexandriei și Nestorie (cel care contesta titulatura respectivă, considerând că Fecioara Maria a fost născătoare de om și nu a divinității). La respectivul Sinod se consolidează învățătura Bisericii, fiind recunoscută sintagma Maica Domnului sau Născătoarea de Dumnezeu.

Cea mai veche rugăciune în care este prezentă adresarea *Născătoare de Dumnezeu* este un papirus în limba greacă, *Sub tuum praesidium*, păstrat la Biblioteca „Jonh Rylands” din Manchester, datat cu sfârșitul secolului al III-lea: *[Sub milostivirea ta scăpăm*, *Născătoare de Dumnezeu*. *Rugăciunile noastre nu le trece cu vederea în nevoi*, *ci din primejdii ne izbăveşte pe noi*, *una curată*, *una binecuvântată]* (www.ortodox.md).

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)

Teotokia Fecioarei Maria este un subiect de o profunzime care îi depășește chiar și pe teologi. Cu atât mai curios este modul în care are loc asimilarea conceptului în întreaga comunitate creștină, în special a enoriașilor de rând. În primele secole de creștinătate se cunosc relativ puține opere cu referire la tema mariologică, dar începând cu secolul al IV-lea d.Hr. numărul acestora crește vertiginos. Mai târziu, în timpul Papei Sergiu I (687-701), sunt scrise anumite rugăciuni pentru sărbătorile închinate Maicii Domnului (Nașterea, Buna Vestire, Curățirea la Templu și Adormirea) (Bria, 1994).

Imaginea Feciorei Născătoare de Dumnezeu cere un soi de „traducere"/ „tălmăcire" pentru omul simplu. Pentru aceasta s-au găsit modalități expresive, artistice care să apropie conceptul de o profunzime mistică de sufletul creștinului; demers realizat cu succes în cadrul creațiilor poetico-muzicale, unde numele-atribut *Născătoare de Dumnezeu* este completat de o multitudine de calități-acțiuni ale acesteia: *Bucură-te*, ***dezlegarea*** *tuturor bolilor*, *Bucură-te*, ***înecarea*** *tuturor patimilor*, *Bucură-te*, ***mângâierea*** *celor scârbiți*, *Bucură-te*, ***înălțarea*** *credincioșilor spre mântuire*, prin care se conturează implicarea divină a Fecioarei Maria în viața duhovnicească a comunității creștine.

Reprezentarea figurativă a conceptelor viață – moarte prin intermediul substantivelor deverbale

În ortodoxie conceptul de viață este mai larg, fiind fragmentat în viața pământească care cunoaște o limitare cronologică, după care urmează viața de apoi; aceasta are doar început și nu cunoaște vreo delimitare de sfârșit, considerată viață veșnică. Separarea dintre viața pământească și viața veșnică este marcată de un punct de trecere – moartea. Dacă pentru limbajul laic conceptele viață – moarte sunt în relație de opoziție, în ortodoxie, după cum o demonstrează și textele acatistelor, moartea nu este decât o punte de tranziție dinspre dimensiunea pământească spre cea transcendentală.

Viața pământească este reprezentată, de obicei, de metafora *călătoriei*: *„săvârșind* ***călătoria*** *cea pământească"* (Ac. Sf. Gavriil Bănulescu-Bodoni) a cărei finalitate este dobândirea accesului în împărăția cea veșnică.

Moartea. Textele imnografice oferă variate interpretări conceptului de moarte. Expresia consacrată, coincide cu unul dintre sinonimele acceptate în limbajul laic – ***sfârșit,*** marcând acea delimitare a intervalului cronologic rezervat pentru existența pământească. Însă, este semnificativă diferența, determinată de opoziția *virtute – păcat*, între felul în care trec drepții și păcătoșii acest prag existențial. În cazul persoanelor care au trecut călătoria pământească în acord cu poruncile lui Dumnezeu, sfârșitul este plin de liniște, deseori așteptat sau chiar este cunoscut momentul când se va ajunge la acel hotar între aici – dincolo; pe când în cazul oamenilor cu trai nelegiuit, sfârșitul este aducător de tulburare, el survine mereu pe neașteptate și îi ia „pe nepregătite": *„căci ce voi face eu păcătosul*, *năpădindu-mă deodată neprevăzutul* ***sfârșit****"* (Ac. Cuv. Parascheva).

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)

Cât privește sfinții, acatistele creează senzația că aceștia nu mor. Lexemul *moarte* apare într-un număr limitat de ocurențe, fiind utilizate însă o mulțime de sintagme care reliefează concepția creștin-ortodoxă asupra acestui fenomen. Conform DEX-ului, *moartea* este „încetare a vieții, oprire a tuturor funcțiilor vitale, sfârșitul vieții; răposare; deces". Însă acatistele cuprind o serie de unități lexicale deverbale prin care se conturează concepția creștină asupra morții, cele mai frecvente metafore fiind *adormire*, *trecere*, *mutare*, *chemare*: Exemple:

***Adormire*:**

- „ziua adormirii tale" (Ac. Sf. Simeon Noul Teolog);
- „cântând adormirea ta" (Ac. Sf. Grigorie Decapolitul);
- „fericita ta adormire" (Ac. Sf. Lavrentie).

***Trecere*/ *plecare*/ *ducere*:**

- „marea și înfricoșata trecere a hotarului veșniciei" (Ac. Sf. Cuv. Maria Egipteanca);
- „înțelegând poporul de ducerea ta de la dânșii" (Ac. Sf. Grigorie Teologul);
- „plecarea ta la Domnul" (Ac. Sf. Nina);
- „Acum aștept foarte liniștit plecarea mea; degrab vocea Domnului Celui Milostiv mă va chema" (Ac. Sf. Irh. Gavriil Bănulescu-Bodoni);
- „în răbdarea bolilor și în liniște te-ai pregătit pentru trecerea în veșnicie" (Ac. Sf. Irh. Dionisie Erhan).

***Mutare*:**

- „vestea mutării tale la cele cerești" (Ac. Sf. Cuv. Serafim de Sarov);
- „ziua mutării tale" (Ac. Sf. Alexie, Omul lui Dumnezeu).

Alte exemple care detaliază concepția creștină asupra încheierii ciclului vieții pământești sunt: „*aproape este strămutarea ta*", „*săvârșire din viața aceasta*". Însă cea mai poetică formă de exprimare a morții, considerăm noi, este redată prin sintagma oximoronică „*în ceasul înfricoșat al nașterii în veșnicie*" (Ac. Sf. Cuv. Maria Egipteanca). Exemplele de mai sus participă la construirea unei unități culturale, acceptate de comunitatea creștină. Nu este vorba de eufemizare, ca în cazul „trecere în neființă", ci avem o conturare a conceptului, marcată expresiv. Exprimarea morții prin substantive din categoria numelui de acțiune scot în evidență doctrina ortodoxă, conform căreia moartea este văzută ca un proces activ de „trecere", drept răspuns la „chemarea Domnului", fiind o fază tranzitorie, după care urmează „nașterea în veșnicie" – o altă etapă, definită în cazul sfinților ca „sălășluire în sânurile Părintelui ceresc".

Metafore rezultate din asocierea unui verb concret cu un substantiv abstract/ Metafore acționale

O altă tipologie a metaforei identificate în acatiste este rezultatul asocierii pe axa sintagmatică a unui verb cu sens concret cu un substantiv deverbal abstract. Asemenea construcții se întâlnesc mai rar decât metafora nominală, însă efectul expresiv este unul deosebit. Vorbim în acest sens de câteva structuri care pot fi comune mai multor rugăciuni, dar a căror valoare conotativă este incontestabilă. Cele mai frecvente sunt metaforele construite cu ajutorul verbului *a se îmbrăca*.

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)

De altfel, acesta este completat de metafora *hainei noi* vehiculată în textele ortodoxe, făcând trimitere la viața nouă, un alt mod de a trăi; vom aminti în acest sens de *haina Botezului*: „Pentru ca să-şi păzească el ***haina botezului*** şi logodirea duhului neîntinată şi fără prihană în ziua cea înfricoşătoare a lui Hristos, Dumnezeul nostru, Domnului să ne rugăm”; „Se îmbracă robul lui Dumnezeu (N) în ***haina dreptăţii***, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin”; „Dă-mi mie ***haină luminoasă***, Cel ce ***Te îmbraci cu lumina ca şi cu o haină***, mult-Milostive Hristoase, Dumnezeul nostru.”; „păzeşte într-însul nespurcată şi neîntinată ***haina nestricăciunii cu care s-a îmbrăcat***, păstrând într-însul, cu harul Tău” (din Slujba Sfântului Botez).

Textele imnografice preiau această metaforă specifică tainei Botezului şi o valorifică corespunzător pentru a marca etape şi evenimente din viața sfântului: botezul, înduhovnicirea, înzestrarea cu un dar dumnezeiesc, martiriul (cunoscut şi drept botezul sângelui).

Slavă Ţie, *căci* ***cu apele Iordanului Te-ai îmbrăcat ca şi cu o haină***, *ca şi noi* ***să ne îmbrăcăm*** *cu Tine* ***în hainele luminoase ale dreptății şi curăției***. (Ac. Botezului Domnului);

N-ai zăbovit a împlini porunca Domnului ci, *primind botezul*, ***cu haina luminoasă a Duhului Sfânt te-ai îmbracat***, *pe care ai păstrat-o neîntinată şi ai împodobit-o mai apoi cu chinurile muceniciei; pentru care*, *primeşte laudele acestea* (Ac. Sf. Mc. Hristofor);

Acelaşi Duh Sfânt iarăşi S-a pogorât din ceruri în chip de porumbel şi a stat deasupra Ta, *ca peste un nou Adam*, *ca să petreacă de acum în oamenii înnoiți în baia de apă* ***şi cu putere de sus fiind îmbrăcați...*** (Ac. Botezului Domnului);

Iisuse, *Care* ***ai îmbrăcat cu putere de sus*** *pe apostolii Tăi*, *care şedeau în Ierusalim*, *îmbracă-mă şi pe mine cel golit de toate faptele cele bune*, *cu căldura Duhului Tău celui Sfânt* (Ac. Domnului nostru Iisus Hristos);

Bucură-te, *cel ce mă ajuți* ***să mă îmbrăc în veşmântul neprihănirii şi al curăţeniei*** (Ac. Îngerului Păzitor);

Cu sângele rănilor Tale Te-ai îmbrăcat, *Cel ce Te îmbraci cu lumina ca şi cu o haină* (Ac. Sf. Pătimiri); *Cu roşeala sângiuirilor tale vopsindu-ți* ***haina pătimirii***, ***te-ai îmbrăcat ca şi cu o porfiră***, *lăudate Sebastiane* (Ac. Sf. Mc. Sebastian), prin care se conturează metafora pătimirii și a muceniciei.

Într-un alt context, asocierea verbului *a îmbrăca* alături de un substantiv, evocă metafora Creatorului: *Iisuse*, ***Cel ce îmbraci cu podoabă cerul şi pământul***, *gol ai fost şi batjocorit* (Ac. Sf. Pătimiri).

Concluzii

Textul acatistului dispune de o rețea densă de structuri figurative cu manifestare la nivel semantic și sintactic. Acestea realizează câteva funcții de importanță majoră pentru scrierile religioase. În primul rând, sunt rezultatul „mărturisirii de credință”, care au fundament emotiv-afectiv,_căci cunoașterea dimensiunii transcendentale și a Divinității este inaccesibilă umanului și, în consecință, credința este, mai degrabă trăire afectivă decât cunoaștere prin intermediul facultăților intelectuale și senzoriale.

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)

În al doilea rând, subiectul care a atins acest grad al cunoașterii afective, ne referim la autorii textelor sacre, au tins să transmită această experiență celor neinițiați într-o manieră accesibilă, care să suscite la rândul ei o emoție, și, în acest caz s-a recurs la abordarea figurativă, care lasă loc unei anumite imprecizii semantice, dar și poate fi interpretată mult mai larg decât un termen. În consecință, observăm că textul biblic, în calitate de text de referință sau text fondator, a favorizat modelul cognitiv-afectiv de relevare a Divinității, pe care l-au preluat textele de mai târziu, inclusiv cele imnografice.

Ansamblul procedeelor stilistice specifice textelor religioase constituie un „tezaur figurativ" (Teleoacă, 2016) care menține organicitatea acestor scrieri. Este un cod retoric care le definește și dincolo de aparenta clișeizare, dictată de raportarea la textele preexistente (până la cel de inspirație sacră, care rămâne autoritar), descoperim originalitatea structurilor conotative născute din reverberațiile unui suflet care aspiră spre cunoașterea sacrului.

Diversitatea figurilor sintactice răspund apelului de facilitare a memorării textului, în condițiile în care, secole la rând, majoritatea creștinilor erau analfabeți, iar cartea reprezenta un lux.

Substantivele deverbale susțin o parte considerabilă a structurilor figurative (semantice și sintactice) din textele acatistelor și, prin natura lor dual, sporesc expresivitatea și originalitatea acestui gen apropiat de cel beletristic, având, de asemenea, implicații de structurare a textului.

Referințe bibliografice:

BRANIȘTE, Ene, BRANIȘTE, Ecaterina. *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*. Caransebeș, 2001.

BRIA, Ion. *Dicționar de teologie ortodoxă*. Ediția a II-a. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994.

Cea mai veche rugăciune adresată Maicii Domnului. [online] Disponibil: https://ortodox.md/cea-mai-veche-rugaciune-adresata-maicii-domnului-papirus-din-sec-iii/. [citat 26.08.2021].

GALAICU, Violina, GHILAȘ Victor (coordonatori). *Arta muzicală din Republica Moldova*. *Istorie și modernitate*. Chișinău: Grafema Libris, 2009.

PRUTEANU, Petru (ieromonah). Imnografia ortodoxă. Prezentare istorico-liturgică generală, 2009. [online] Disponibil: https://www.teologie.net/2009/09/17/imnografia-ortodoxa-prezentare-istorico-liturgica-generala/. [citat 09.09.2021].

TELEOACĂ, Dana-Luminița. *Semiotica discursului religios*. *Probleme de poetică*, *stilistică*, *retorică*. București: Editura Universității din București, 2016.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu" al MEC.

BDD-A33107 © 2021 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:49 UTC)